

zakotvení a zejména o dynamické pojetí tohoto tématu, umožňujícího vidět jeho budoucnost a navrhnout k tomu odpovídající řešení současných právních zadání. Tomu odpovídá skladba knihy: K jejím hlavním metodám patří metoda procesně genetická (zejména uplatněná v části I., II. a částečně III.): v uvedených částech spoluautoři provádějí rozbor hlavních pilířů, na nichž je budován společenský i právní koncept nadací a směrů, v nichž dochází k jejich proměnám, a to jednak obecně teoreticky (část I.), jednak v kontextu evropského (unijního) právního prostoru (část II.). Kdo zná hlavní autorku a její spolupracovníky a jejich četné publikované práce, není překvapen, že ve vývoji nadačního práva preferují liberální, resp. liberálně demokratický koncept a z jeho zorného úhlu posuzují i jednotlivé faktory dalšího vývoje. V části III. nachází čtenář v jinak velmi dynamicky pojatém textu chvíli zastavení nad stavem českého nadačního práva, jak vyšel z rekonstrukce soukromého práva. Tuto část zvláště ocení praktičtí právníci, kterým poskytuje na poměrně značné ploše systematicky uspořádaný pohled na stav českého nadačního práva *de lege lata* a současně postihuje solidně zpracované přístupy k řešení většiny významných výkladových otázek, které nová právní úprava přinesla v nezanedbatelné míře. Metoda srovnávací je uplatněna v části IV., zaměřené na využití zkušeností z těch právních řádů, jejichž přijatá řešení jsou podle spoluautorů inspirující pro další vývoj legislativy, doktríny a praxe nadačního práva v České republice.

III.

U odborných publikací neplatí vždy úměra, dle níž sám fakt publikace odborné studie je zárukou její kvality. O to více je namístě upozornit na recenzovanou publikaci: Kateřina Ronovská spolu se spoluautory předložili čtenáři dílo vysoce poučené, s komplexní informační hodnotou v oblasti evropského a českého nadačního práva a současně studii, která vyhledala, právně analyzovala a na nezpochybnitelné odborné úrovni řeší hlavní problémové okruhy, spojené s uskutečněními, probíhajícími i očekávanými změnami v podobě právního pojetí evropského a českého nadačního práva. V tomto smyslu je kniha významným krokem vpřed na cestě poznání a aktivního příspěvku práva vývoji této významné sféry neziskového, ale zprostředkovaně (využitím complementárního působení nadačního práva na další oblasti) i veřejného a podnikatelského sektoru.

Knihou svým stylem není žádné „suché“ čtení: Čtenáři jsou její obsah i hlavní myšlenky podávány čtivým, bohatým stylem, se zajímavými postřehy a konotacemi, téma nadací je v ní představeno jako živoucí organismus, je pojednáno jeho tvůrci se zájmem a (snad lze dodat) s neskrývanými sympatiemi. Jsem přesvědčen, že kniha obohatí každého čtenáře a splní většinu očekávání, které evokuje její název.

JINDRA, Zdeněk; JAKUBEC, Ivan a kolektiv: Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie

Praha: Karolinum, 2015, 1. vydání, 524 s. ISBN 978-80-246-2945-2.

Veronika Mojžišová*

Publikace *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie* se pohybuje na pomezí právnické učebnice a odborné monografie. Jedná se o kolektivní práci několika předních českých specialistů mapujících vývoj hospodářských dějin českých zemí 18. a 19. století. Za všechny lze jmenovat především prof. PhDr. Zdeňka Jindru, CSc.

a prof. PhDr. Ivana Jakubce, CSc., prof. PhDr. Marcelu Efmertovou, CSc., prof. PhDr. Eduarda Maura, CSc., prof. PhDr. Milana Myšku, DrSc. a prof. PhDr. Aleše Zářického, Ph.D. Všichni se řadí mezi uznávané kapacity ve svých oborech, působící na vysokých školách a vědeckých institucích napříč Českou republikou.

Z obsahového hlediska vychází učebnice ze skript *Dějiny hospodářství českých zemí: od počátku industrializace do konce habsburské monarchie*, které

* Mgr. Veronika Mojžišová, doktorandka na Katedře dějin státu a práva, Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno.

částečně přejala, některé pasáže upřesnila. V knize se však objevují i zcela nová pojednání, jež si kladou za cíl ještě lépe vysvětlit veškeré souvislosti mezi ekonomickými, institucionálními, politickými, právními, sociálními a kulturními aspekty vývoje českého hospodářství. Autoři hned v úvodní části přiznávají úmyslné zachování rozdílnosti v jednotlivých přístupech výkladu tak, aby si čtenář sám mohl vytvořit své osobní stanovisko. Textem publikace je čtenář provázen velmi pečlivě, čemuž napomáhá výborně zpracovaná a logicky na sebe navazující struktura výkladu. Sledované období historického vývoje českého hospodářství se omezuje zhruba od poloviny 18. století do roku 1918 a je rozděleno do šesti hlavních kapitol v závislosti na typu hospodářského sektoru. Jednotlivé kapitoly se pak dělí na podkapitoly, seřazené od obecných charakteristik a definování pojmů k podrobnějšímu, hlubšímu zkoumání.

První kapitola vědecké stati se věnuje ekonomickým, institucionálním a právním základům. Najdeme zde definice stěžejních pojmů: kapitalismus, protoindustrializace, průmyslová revoluce a industrializace, hospodářský růst, agrární revoluce, revoluce v komunikacích a ve službách, demografická revoluce, koncepce průmyslové revoluce, velká deprese let 1873 – 1896, druhá průmyslová revoluce, organizovaný kapitalismus. České hospodářství se začalo pozvolna vytvářet teprve v polovině 19. století v souvislosti s národní emancipací, která se českému národu díky houževnatosti, vytrvalosti a velké pili podařila v rámci rakousko-uherské monarchie prosadit, hospodářsky se osamostatnit, ukotvit svou národní identitu na jazykové, kulturní i historické rovině. Velkou měrou to zapříčinil výrazný populační přírůstek v průmyslových oblastech země, urbanizace a sílící uplatňování kapitalismu. Následný vývoj byl doslova překotný. Autoři čtenáře podrobně seznamují se všemi změnami sociální struktury české buržoazní společnosti. Neopomíjejí ani na právní kodifikaci, která na vrcholný rozkvět českého hospodářství musela reagovat; právě v této době se objevuje obecný zákoník občanský č. 946/1811 ř. z. (ABGB), upravující nové soukromoprávní vztahy včetně vztahů pracovněprávních.

Následující kapitola představuje sociální základy, o něž se rozvoj hospodářství mohl opřít. Čtenář se dozví o procesu tzv. *dekorporatizace* sociální struktury (tj. přechodu od tradiční, stavovské společnosti ke společnosti moderní, třídní) a demografických podmínkách v českých zemích od počátku 18. století, kdy se populace rozrůstala a doháněla tak hluboký propad způsobený třicetiletou válkou. Jak však autoři následně pečlivě vysvětlují, populační růst nebyl regionálně a lokálně rovnoměrný a v některých obdobích stagnoval v závislosti na dalších faktorech (např. šířící se nemoci, pokles počtu sňatků a porodnosti). Následně jsou v knize velmi čtivým

a lehce pochopitelným způsobem uvedeny a dále rozvedeny určující znaky moderní společnosti odvíjející se od statusu jednotlivce, tj. vliv rodinného původu, náboženské příslušnosti, pohlaví, věku, národnostní příslušnosti, třídní pozice odvislé od výše majetku a míry společenské prestiže a konečně příslušnosti k jednotlivým hospodářským sektorům.

Třetí kapitola se věnuje vývoji primárního sektoru, tedy vývoji zemědělství. Autoři přináší komplexní a fundovaný výklad zasazený do období lehce předcházejícímu roku 1848 až do roku 1918. Právě v době před industrializací hrálo zemědělství rozhodující roli. K následným nejvýraznějším změnám, projevujících se zejména kapitalizací a mechanizací zemědělství, došlo v poslední třetině 18. století v důsledku rozvoje vnitřního trhu potravin a surovin obecně. Jednotlivým druhům výroby včetně používaných technických inovací je v učebnici věnován dostatek prostoru; výklad je ozvláštňen a přiblížen množstvím přehledných tabulek.

Ve čtvrtém oddíle je pozornost zaměřena na vývoj sekundárního sektoru – živnostenské výroby a továrního průmyslu od druhé poloviny 18. století do roku 1914. Ačkoliv se na každém jednotlivém území a v každé průmyslové oblasti nevyvíjela industrializace ve stejném tempu, dokázali autoři pečlivě vysvětlit vývoj jednotlivých průmyslových odvětví právě i s těmito drobnými nuancemi a rozdílnostmi, mimo jiné i za pomoci šikovně zpracovaných tabulek. Vhodným způsobem se jim podařilo také nastinit diferenciaci sociálně-ekonomického vývoje v jednotlivých evropských zemích. Čeští podnikatelé se ve sledovaném období seznámili s cyklickým fungováním kapitalistického podnikání. Přechodem od feudalismu ke kapitalismu docházelo k postupnému uvolňování poddanské závislosti a k celkově výraznému zlepšení práv poddaných k jejich usedlostem. Tím se navýšily fiskální příjmy, vzrostla koupěschopnost českého obyvatelstva a posílila se podpora domácího průmyslu. Podrobnější pojednání směřovalo do oblastí lehkých i těžkých odvětví: textilního průmyslu, potravinářského průmyslu, báňského průmyslu, hutnictví a strojírenství, průmyslu skla a porcelánu, průmyslu stavebních hmot a jeho výroby, dřevoprůmyslu a papírenské výroby, elektrotechnického průmyslu, chemického průmyslu.

Vývojem terciálního sektoru – službami – se zabývá pátá a nejrozsáhlejší kapitola. V úvodní části autoři přibližují, že přechod mezi předmoderním a moderním sektorem není proces, který by nastal v jediném okamžiku, ale že se jedná o probíhající děj celospolečenských změn. V zásadě je hranice mezi oběma sektory vytyčena v přechodu ke kapitalismu a mechanizaci. Tuto transformaci může čtenář sledovat ve vývoji dopravy a komunikací; boom budování základní dopravní infrastruktury odstartoval již v polovině 18. století a stal se nezbytným předpokladem

pro rozvoj dalších služeb, především rozvoj obchodu. Čtenář není ochuzen ani o zevrubný výklad vývoje peněžnictví a úvěrové soustavy, které zpočátku spravovaly čistě soukromé bankéřské firmy patřící majetným rodinám, později se začaly více uplatňovat státní finanční (tzv. protoúvěrové) ústavy – vznikaly banky, spořitelny, záložny.

Šestá kapitola pojednává o velmi specifickém časovém úseku mezi válečnými lety 1914 – 1918. Autoři zde citlivě vysvětlují, že přestože v mezinárodní politice vystupovalo Rakousko-Uhersko tradičně jako velmoc, nedosahovalo stejné životní a ekonomické úrovně jako většina vyspělých států západní Evropy (odlišný historický vývoj, nedostatek strategických surovin, vnitropolitická nestabilita multikulturního státu atd.). Rozhodující obrat tedy nastal pouze v důsledku emancipace českého národa, ale především díky nové konstelaci mocenských sil v mezinárodním měřítku po válce. Válečná ekonomika se vyznačovala státními intervencemi do většiny pracovních odvětví (centrálně řízená ekonomika), vnitřními strukturálními změnami a silnou orientací na průmyslovou výrobu a zásobování vojáků, zpřetrháním mezinárodních hospodářských svazků.

Závěrečná kapitola uzavírá výklad vysvětlením přípravy a výstavby základů pro hospodářské osamostatnění budoucího Československa. K této transformaci dospěli čelní představitelé až díky zkušenostem a poznání z průběhu první světové války, jež naplno předpověděla, jakým směrem by se svébytnost českého národa ubrala, kdyby se Československo neemancipovalo. Teprve v průběhu tzv. Velké války tak za podpory prominentních exilových státníků (především profesora T. G. Masaryka, Dr. E. Beneše a generála M. R. Štefánika), statečných československých legií na frontách v Itálii, Rusku a Francii, ale i podnikatelských kruhů kolem české Živnostenské banky vznikla tajná protirakousky smýšlející uskupení, jako např. *Maffie*. Snahy o zpřetrhání ekonomických vazeb na bývalou monarchii vyvrcholily schůzkou československých státníků se zástupci prozatímní pařížské vlády v Ženevě, kde vznikla první osnova nového, československého, hospodářského programu.

Při čtení rozsáhlé učebnice si čtenář nejen zásadním způsobem prohloubí znalosti o vývoji, fungování českého hospodářství jako celku i vztazích mezi jeho jednotlivými odvětvími, ale rovněž získá i velice přesnou představu o celkovém kontextu doby. V tom, že se autoři neomezují ryze na ekonomické aspekty, ale zapojují do výkladu i jiné vědní obory, shledávám nejcennější přínos této práce. Publikace se může stát výborným průvodcem ke studiu a k pochopení souvislostí nejen ekonomům a filozofům, ale také sociologům, politikům, právníkům. Nepochybně může sloužit i široké veřejnosti, neboť díky vhodně zvolené, přehledné struktuře práce, jasnému a jednoduchému vyjadřování a čtivému způsobu výkladu jistě upoutá i laika.

Přestože se jedná o kolektivní práci, je v celé knize zachována jednotně vysoká jak stylistická, tak i odborně informativní vypovídací hodnota. Některé výklady se sice obsahově shodují a opakují, ale sami autoři zdůrazňují, že si jsou této skutečností vědomi a naopak ji shledávají z didaktických důvodů jako velmi příhodnou. Textem prostupuje množství přímých odkazů na literaturu, jež vrcholí v naprosto vyčerpávajícím seznamu literatury v závěru knihy, rozčleněného po kapitolách. K pochopení výkladu přispívá nebývale velké množství tabulek i grafů (především v závěru páté kapitoly), v příloze je doplněny mapy a schéma vzniku předních strojírenských podniků v českých zemích.

Publikace pojímá problematiku vývoje československého hospodářství před jeho oficiálním osamostatněním se velice komplexně a uceleně. Velice oceňuji její odborný mezioborový přínos, kterým by se mnohá jiná odborná pojednání mohla nechat inspirovat.